

מאתר האש

פסקי הלכות ודברות קודש ממרן הגרש"א שטרן שליט"א בעל השביבי אש

פרשת שופטים תש"פ

מאור העינין שביבי אש על התורה

רעניני מצות לזיה באורחים

יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה (כא, ז)
לא פטרנוהו בלא לוי (סוטה דף מה:)

א. בגמ' סוטה (דף מה:): ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו, וכי על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם, אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות ולא פטרנוהו בלא לוי, ומהא ילפינן לחיובא דלוי באורחים, כשיוצאים חוץ לעיר, וכל מי שאינו מלווה כאילו שופך דמים. [ומדברי הרמב"ן כאן מבואר דרמי נמי חיובא על זקני העיר לתקן היטב את הדרכים שלא יהיו מקולקלין וזה גם כן נכלל בידינו לא שפכו את הדם].

ב. והנה באמת בדברי הרמב"ם (פי"ד מהלכות אבל הל"א) מבואר דמצות הלויית האורחים היא מצות עשה מדבריהם, ולכאורה הרי מפרשתינו מוכח ומבואר דאיכא חיובא מן התורה ללות האורחים ולכן אין ידיהן של הזקנים מנוקים מעון אם לא עסקו במצוה זו. אלא דהרמב"ם גופיה מיד לבתר הכי כתב, שהרי זה בכלל מצות ואהבת לרעך כמוך, ונמצא דבודאי יש בכך קיום מצות עשה מן התורה, אלא דמה שקבעוה על מעשה מסויים זה הינו מדרבנן בלבד.

ג. ואיכא לברורי מהו גדר וסיבת חיוב הלוייה, האם עיקרו הוא בכדי למנוע סכנה ונזק לאורח בדרכים, כיון שכל הדרכים המה בחזקת סכנה ובמה שמלווה ומראה לו הדרך הנכון והבטוח בכך הוא מונע ממנו לבא לידי סכנות, או הוא משום כבודו של האורח, דענין הלוייה יש בו משום ניהוג כבוד. ולכאורה נראה דנחלקו בהא מילתא רבוותא, דהנה מצינו לרבותינו האחרונים שהאריכו טובא אמאי לא נהיגי האידינא במצות הלויית האורחים. והנה בספר באר שבע מבואר טעמא חדתא דכיון דכל הדרכים המה בחזקת סכנה לכן לא מחייבינן ליה לבעל הבית ללות את האורח ולסכן את עצמו, דחייך קודמים, והיינו דלא חייבתו התורה לקיים מצוה זו בגוונא דאיכא סכנה למלוה, עכ"ד.

והדברים מחודשים מאד, דלפי דבריו עלינו לומר דבזמנינו גברה הסכנה יותר בדרכים מאשר בזמן חז"ל, וזה תימא לומר כן, דבפשטות זה נוגד את המציאות. ועוד תמה עליו בעל העינין יעקב על העינין יעקב, דאפילו בכה"ג נמי נימא דלכל הפחות יתחייב ללוותו עד מקום הסכנה ומאיזה טעם נפטור אותו לגמרי מחובה זו.

והעלה בעל העינין יעקב טעמא אחרנא, באופן הפוך מדברי הבאר שבע, דכיון דהאידינא כל הדרכים מתוקנים ומכוונים את האדם למקומו הנצרך לכן אין כל צורך בלוויית האורח על ידי המארח, דאף מעצמו יכול הוא למצוא את הדרך בשופי. והיינו דהאידינא אין כל צורך לאורח שילווח ויראו לו את הדרך אשר ילך בה.

ד. ברם בדרכי משה (ח"י"מ סי' תכז) מבואר דהטעם הוא דלא נהגו האידינא ללוות אפילו תלמיד לרב עד פרסה משום דכהיום כולי עלמא מוחלים הם על כבודם ולכן אין צורך ללוות, [ויש לילך עם האורח או עם הרב עד השער או ד' אמות ויבואר להלן], עכ"ד.

ומהאי טעמא דבעל הדרכי משה משמע דנהי דאיכא צורך אף כהיום

אפילו הכי לא רמיא עלייהו מצוה זו משום דאיכא מחילה, אבל לאידך רבוותא לא מצינו האי סברא דמחילה פוטרת אלא דלדידהו הטעם הוא משום דכהיום ליכא צורך, אבל אי אית בה צורך לא היינו פוטרים אותו מטעם מחילה, והיינו משום דלדידהו אין החיוב נובע משום כבוד וכדומה, אלא בכדי להציל את האורח מלבא לידי סכנה.

ה. ואולי מצינן למימר דבאמת איתא לתרווייהו, דבמקום שהדרכים המה בחזקת סכנה מחמת ששורצים בהם ליסטים ושודדים, או שהמה מלאים עם תהומות ובקעות תלולים וכדומה, אז איכא במצות הלוייה ענין של חשש סכנה שבזה לא מהני מחילה אלא בעינן שהמארח יכוון היטב את האורח וילמד אותו להישמר מן הסכנות העלולות לבא עליו. אבל בגוונא דלא שכיח כלל סכנתא וליתנייהו להני חששות בהו בודאי אין חובת ההל' ויהי משום חשש סכנה אלא ענין של כבוד והנהגה של אהבה וחיבה וריעות.

ו. ושמעינן מיהא מדברי הדרכי משה בזה, דאפילו בגוונא דאיכא מחילה ולכן אין חיוב ההלוייה נוהג למעשה, מכל מקום רמי עלן חיובא ללותו לווייה כל דהו, עד השער או לפחות ד' אמות, [ובליקוטי הלכות לרבינו בעל החפץ חיים על סוטה שם כתב בהערה דאם השבילין מקולקלין מאד ורגילין לטעות בהם אין יוצאין ידי שמים ללא לווייה]. ומוכח מזה דהאי לווייה הוא מילתא באנפי נפשיה ואינו אותו דין חיוב כחובת הלוייה דעד פרסה או עד תחום שבת. ויל"ע עד איזה שער הוא צריך ללות אם שער הבית או החצר, והיכן הם ד' האמות, אם מחוץ לבית או גם בבית עד הפתח סגי, וצ"ע בבירור הדברים בזה].

וכנראה דהאי חיובא הוא דין חיוב מחודש וכמבואר במהרש"א סוטה שם, ד"הוא דבר סגולי שהמתלווה ניצול מהזיקא דמטא לידיה, כיון שהתחיל ללוותו ד' אמות גם בעיר הרי כוונתו ודעתו להצילו בדרך ומחשבתו ורצונו מהני ליה לחבירו בכל הדרך להצילו על דרך רצון יריאיו יעשה, או שמלאכיו של המלווה גומרים מחשבתו ורצונו לילך עם המתלווה ולהצילו מהזיקא, וטעם זה הובא באהבת חסד בהערה שם.

וכעין זה מבואר נמי בקרן אורה בסוטה שם שכתב קצת באופן אחר, "כי המלווה את חבירו מגביר כוחו על המתלווה והמתלווה ניתן תחת רשות המלווה, ובשביל זה ניתן הכח לפרעה להשתעבד בבניו של אברהם מפני שליווהו לאברהם והמשיך כוחו ורשותו לשלוט בזרעו וכו'", ועייין שם עוד בזה.

ז. ובערוך השולחן כתב טעם אחר לפטור כהיום מחובה זו משום דעיקר החיוב נוהג דוקא כשיוצא לדרך יחידי והוא עלול להיקלע לכל מיני סכנות האורבות, אבל אם נוסעים בחבורה וברבים אז ליתא להאי חיובא, וכהיום הרי נוסעים ברכבת או במכוניות עם אנשים נוספים, עיי"ש בדבריו. ולפי זה הנוסע ברכב יחידי אולי כן יש מקום לקיים מצות לווייה, ויל"ע בזה.

אמנם באמת כשהאורח נוסע ברכב יתכן מאד לומר דמעיקרא לא חייל על המארח חובת לווייה, דלא מצינו להאי חיובא אלא בהולך ברגל, [ואולי אף כשנוסע על הגמל או על החמור נמי אינו מחוייב הוא לרכוב אחריו, וצ"ע בזה]. ועייין לעיל פרשת וירא בענין הכנסת אורחים.

דברי התעוררות להודש אלול

אמרו חז"ל (מגילה ז'): מה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר "והקדישו את קדוש יעקב" וגו' וסמיק ליה "וידעו תועי רוח בינה", ומה ראו לומר תשובה אחר בינה דכתיב (ישעי' ו') "לבבו יבין ושב ורפא לו", והיינו דרפא לו קאי על רפואת הנפשות מחולי וזוהמת החטאים, ומבואר בגמ' דבאמת היה ראוי לאלתר אחר ג' ברכות ראשונות לפתוח בבקשה העיקרית של השיבנו אבינו, אלא שלא שייך להכנס לתשובה ללא שיכיר האדם ויבין גודל החטא ורעת הממרה פיו ית"ש, ורק ע"י שלבבו יבין, אז ושב ורפא לו. וכן כתיב במגילת איכה "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'", שרק ע"י שיקדים לחפש דרכיו ויקיים "דעי וראי כי רע ומר עזבך את ה'", ושלא יטעה שכביכול מפסיד ומקריב למען התשובה, רק ידע שכל העבירות הם בבחינת רע ומר, רק ע"י לבבו יבין ושב ורפא לו.

ויש להוסיף דלא שייך לגשת לתשובה כל זמן ששקוע בהבלי העוה"ז ותענוגותיו, וכל זמן שנמשך אחר החומר, אין יכול לעלות ממצבו ולשוב, וכל זה מבואר בתחלת הפסוק כאן דכתיב "השמן לב העם הזה ואזני הכבד השע פן יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבבו יבין ושב ורפא לו", הרי מבואר בקרא דמה שמונע דרכי התשובה ש'יראה בעיניו ובאזניו ישמע ולבו יבין', הוא 'השמן לב העם הזה ואזניו הכבד ועיניו השע', ששקוע בהבלי עוה"ז וע"י רחוק מדרכי התשובה, ורק ע"י שיתרחק מתענוגי והבלי עוה"ז, וכל מיני דברים המטמטמים את הלב והמת, זוכה לתשובה, ונראה דזה רמז במה שאמרו בגמ' 'ומה ראו לומר בינה אחר קדושה שנאמר והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו וסמיק ליה וידעו תועי בינה', שרק ע"י שמתקדש והולך בדרכי הקדושה ופורש מדברים המטמטמים לבו, אז זוכה לדעת ולהבין ולהשכיל כמה שגה בדרכיו וכמה יש לו לסור ממוקשי מות ולילך באור פני מלך חיים, אבל כל זמן ששקוע בהבלי עוה"ז לא שייך שיזכה לדעת, ובודאי אינו זוכה לתשובה.

**** *

הקשו הראשונים דמחד גיסא מצנינו בנן סורר ומורה שנידון על שם סופו לפי שאמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, ולא ידך גיסא מצנינו בישמעאל שאע"פ שקטרגו מלה"ש שעתידין בניו להמית בניך בצמא, מ"מ כ' 'וישמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם', ומ"ט לא הלכו אחר סופו, והאריכו בזה בכמה אנפי. ופירש רבינו שליט"א דהתשובה כתובה בקרא 'וישמע אלקים אל קול הנער', דתפילה שאני, שע"י תפילה לא מסתכלים על מה שיהיה בסופו, ועל מעשיו לשעבר ועל מצבו היום, שהרי ישמעאל כבר עתה כתב רש"י בשם המדרש שהיה מצחק עוה"ז וג"ע וכו', ואעפ"כ לא נזכר לו כשעומד לפני ה' ומבקש רחמים. ובן סורר ומורה ג"כ יתכן שאם היה עומד ומבקש רחמים היה קולו נשמע, אבל כיון שעמד במרדו דנין אותו ע"ש סופו.

ומהאי טעמא נראה דתקנו קריאה זו מיד ביום א' ולא הקדימו את עקידת יצחק. וכן מצנינו בגמ' (ראש השנה לג:) שילפינן תקיעות דר"ה דכ' תרועה ומתיר גמינן יבא דאם סיסרא, והוא פלא איך למדנו עיקר דין תקיעות מאם הרשע הגדול הזה שבא להכרית את ישראל. אבל רמז גדול יש כאן שאפי' רשע גדול ע"י יבא עולה זעקתו לשמים, וכנ"ל באשר הוא שם נשמע קולו.

פסקי הלכות בעניני ארוסין ונישואין יום החופה

א. יום החופה הוא יום תשובה ומחילת עוונות (א), ויקדישו החתן והכלה יום גדול וקדוש זה בדחילו ורחימו לתשובה, תורה, תפילה וצדקה.

ב. החתן והכלה מתענים ביום חופתם (ב), מלבד באותסימים שאסור להתענות בהן מעיקר הדין והן: ראש חודש, חנוכה, ט"ו בשבט, ט"ו באב, חנוכה ואסרו חג.

ג. אולם באותם ימים שאין מתענין בהם מצד המנהג בלבד וכגון: חדש ניסן, חדש תשרי ומר"ח סיון עד שבועות, מתענים החתן והכלה ביום חופתם (ג).

ד. אפילו אם חל יום החופה למחרת תענית ציבור גם כן יתענו החתן והכלה (ד). אבל אם אינם מסוגלים להתענות יומיים, יתענו רק ביום תענית ציבור, ואפילו אם יום חופתם קודם ליום התענית, מלבד בתענית אסתר ותענית ציבור שנדחה (ה).

א. איתא בירושלמי בכורים פ"ג הל"א, דחכם חתן ונשיא מוחלין להם כל עוונותיהן, ועיין בתשב"ץ סי' תס"ה: "ואין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עוונותיו, ובמדרש יש: ג' מוחלין להם עוונותיהם: מלך, נשיא, חתן.. והנה בשד"ח, ח"א"ד מערכת חתן וכלה, אות ד' כתב דהבבלי והירושלמי פליגי אי המחילה תליא דוקא בעשיית התשובה, או דבכל גוויי איכא מחילה, ומסיק שם דלדעת הבבלי אין מחילה אלא בתשובה "ולכן רק גבי חתן נהגו להתענות, לעורר את לבבו לשוב אל ה' תשובה שלימה, כי עת רצון היא לגבי חתן להיות תשובתו רצויה ומקובלת בעת ובעונה הזאת ואז כל עוונותיו לא יזכרו לו והיו כלא היו. ועיין עוד בזה בשו"ת מהר"ם שיק אבעה"ז סי' פ"ח וכן בשו"ת להורות נתן ח"י סי' צ"ו ובנטעי גבריאל נשואין פט"ו אות ב'.

ב. בשו"ת מהר"ם מנין סי' קט מייתי תרי טעמי לתענית החתן והכלה, משום דהוי יום סליחה ומחילה, ועוד משום חששא דשמא ישתכרו ולא תהא דעתם מיושבת בשעת הקדושין, וכע"ז בשו"ת מהר"י ברונו סי' צ"ג, כדי שלא יאמרו נשתכר בשעת קדושין וקדושי טעות הוו, או כדי שיראה את מי הוא מקדש דמצוה לראותה טרם קידושין, ועוד כיוון דעוונותיו נמחלים ועולה לגדולה אולי יגרום החטא ויתבטל ומקבל עליו תשובה וצער בעלמא עד דסיים חופתו והדר אכיל, עיי"ש. וראיתי בספר אפריון חתנים - אמרי סופר סי' ב דמייתי טעם נוסף מספר הרוקח סי' ש"ג בשם מדרש אגדה, שמתענין מפני שמצוה הביבה עליהם, כדרך חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה חביבה, עכ"ד.

ג. יעויין היטב ברמ"א או"ח סי' תקע"ג ס"א ובמג"א שם. ועיין בפרמ"ג ובמ"ב שם, וראה עוד בנחלת שבעה, סי' יב מחודשים אות טו ובא"ר סי' תקע"ג סק"ג. וע' במטה אפרים סי' תרכ"ח ס"ב ובאשל אברהם שם וכן במ"ב סק"ז. (ומצאתי במהר"י ברונו שם שכתב: "נ"ל היכא דאידע יום החופה ב"ד אדר הראשון וכו"ש בחנוכה ופורים ור"ח שיעש החופה בשחרית ולא יאכל עד חופתו").

ד. כ"כ בשו"ת אגרות משה או"ח ז' קס"ז, ועיין גם באפריון חתנים - אמרי סופר סי' ב דמסיק הכי בפשיטות, ודלא כמו"ש בחופת חתנים פ"ו.

ברכת מזל טוב ללידינו הנכבד

הרה"ח יעקב גולדשטיין הי"ו מעמודי התווך דמוסדותינו הקדושים להגלת הולדת הבת תח"י לנול"ט הברכה אחת היא לאביו יודינו הדגול הרה"ח ישראל חיים גולדשטיין הי"ו ויהי רצון שיוזב לגדלה לבעל תורה לחופה ולמעשים טובים, מתוך הרחבת הדעת ושלוות הנפש

סימן טוב ומזל טוב יהא לנו ולכל ישראל

ברכת מזל טוב למורן רבינו שליט"א לרגל השמחות השוריות במעונו עם אירוסין נכדו החתן הרב אברהם שליט"א ברה"ג רבי מאיר יהודה שליט"א ע"ב בת הרה"ג רבי מנחם מנדל ביגרי שליט"א בן כ"ק האדמו"ר ממשקולץ שליט"א חתן הנאור רבי עקיבא גשטטנר שליט"א ולרגל הולדת הבת לבנו הרב אביגדור אפרים הי"ו

לתרומות והנצחות ניתן לפנות

לטל': 058-3238947 או לדוא"ל: SHVIVIAASH@GMAIL.COM לקבלת הגיליון מידי שבוע ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל SHVIVIAASH@GMAIL.COM

בית הוראה שערי הוראה

זמני פתיחת בית הוראה בראשות הגאב"ד בין השעות 9:00-14:00 בשאר שעות היממה יושבים חברי הב"צ מענה טלפוני 24 שעות ביממה: 03-6161616 בית הוראה לעניני רפואה 03-6148000 או 03-6161616 שלוחה 3

ניתן לשלוח שאלות

למורן הגאב"ד שליט"א בפסק: 0722-60-63-61 לקביעת תורים וקבלת קהל 03-6161616 שלוחה 4